

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องบ้านใต้สะพานในเขตกรุงเทพมหานครนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับบ้านใต้สะพานให้ปรากฏอย่างถูกต้อง และเป็นระบบในเรื่องของที่ตั้งและจำนวนบ้านใต้สะพาน ลักษณะและขนาดของผู้อยู่อาศัยฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ลักษณะการอพยพโยกย้าย และแนวนโยบายของรัฐต่อปัญหาบ้านใต้สะพาน เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ประชากรที่ศึกษาคือผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพานในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นหัวหน้าครัวเรือน โดยทำการศึกษาทั้งประชากร ไม่มีการคัดเลือกออกมาศึกษาเฉพาะบางกลุ่ม

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยโดยรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร ตำราต่างๆในเรื่องข้อมูลเดิมเกี่ยวกับบ้านใต้สะพานซึ่งเคยมีผู้สำรวจไว้แล้ว หน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาบ้านใต้สะพาน แนวทางการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดที่ผ่านมาในอดีตโดยการปรับปรุงชุมชนแออัดและแนวนโยบายของรัฐต่อปัญหาบ้านใต้สะพาน เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ สรุป อภิปรายและเสนอแนะผลการวิจัย และได้ดำเนินการสำรวจภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลปฐมภูมิเกี่ยวกับผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพานในเขตกรุงเทพมหานคร โดยการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนตามแบบสัมภาษณ์ซึ่งได้จัดสร้างขึ้นเป็นเครื่องมือในการสำรวจครั้งนี้

เนื้อหาของแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเกี่ยวกับข้อมูลด้านประชากร ส่วนที่สองเกี่ยวกับข้อมูลด้านเศรษฐกิจ ส่วนที่สามเกี่ยวกับข้อมูลด้านสังคม (ด้านสาธารณสุขและสาธารณสุข สภาพสังคมของชุมชน การอพยพโยกย้าย และความคิดเห็นต่อการไล่รื้อ รวมทั้งความช่วยเหลือที่ต้องการ)

นำผลที่ได้จากการสำรวจมาวิเคราะห์ โดยใช้ไมโครคอมพิวเตอร์และโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ SPSS เพื่อบรรยายความถี่และร้อยละของตัวแปรที่ศึกษา รวมทั้งหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสำคัญ โดยการนำเสนอในรูปแบบตารางความสัมพันธ์ (Crosstabs)

สรุปผลการวิจัย

ที่ตั้งของบ้านใต้สะพานในเขตกรุงเทพมหานคร

บ้านใต้สะพานในเขตกรุงเทพมหานครมีจำนวนทั้งสิ้น 65 สะพานตั้งอยู่ในเขตต่างๆจำนวน 21 เขต 1 สาขา โดยเขตชั้นกลาง(คลองเตย บางเขน ดอนเมือง จตุจักร บางกะปิ ลาดพร้าว บึงกุ่ม บางกอกน้อย บางกอกใหญ่)มีบ้านใต้สะพานตั้งอยู่มากที่สุด จำนวน 34 สะพาน รองลงไปคือ เขตชั้นใน(ปทุมวัน ดุสิต บางซื่อ ราชเทวี ห้วยขวาง ชนบุรี)มีบ้านใต้สะพานตั้งอยู่ จำนวน 19 สะพาน และเขตชั้นนอก(มีนบุรี ภาษีเจริญ บางขุนเทียน จอมทอง ราษฎร์บูรณะ สาขาสวนหลวง)มีบ้านใต้สะพานตั้งอยู่น้อยที่สุดจำนวน 12 สะพาน

จากการสำรวจพบว่าสะพานใดจะเป็นที่ตั้งของบ้านใต้สะพานหรือมีผู้อยู่อาศัยหรือไม่นั้น ในแง่ของสภาพทางภูมิศาสตร์ขึ้นอยู่กับลักษณะความกว้าง ความสูงของตัวสะพาน ความกว้างของลำคลอง หากสะพานข้ามคลองนั้น มีความกว้างมาก และมีความสูงจากระดับน้ำมาก มีพื้นดินลาดลงไปหรือมีความชันจากริมตลิ่งน้อย ก็จะมีเหมาะสมในการสร้างบ้านอยู่อาศัยมาก และในแง่เศรษฐกิจ หากทำเลที่ตั้งของสะพานอยู่ใกล้กับแหล่งงาน เช่น ตลาดหรือย่านการค้า ย่านชุมชน ก็จะมีบ้านใต้สะพานมาก ซึ่งจากผลการสำรวจจะเห็นได้ว่าทำเลที่ตั้งของบ้านใต้สะพานจะตั้งอยู่ในเขตชั้นกลางและเขตชั้นใน ซึ่งเป็นย่านความเจริญและเป็นแหล่งการค้ามากที่สุดซึ่งเอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพของผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพานมาก

ขนาดของผู้อยู่อาศัย

จากการสำรวจพบว่า ผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพานในเขตกรุงเทพมหานครมีจำนวนทั้งสิ้น 2,165 คน จำนวนครอบครัว 620 ครอบครัว จำนวนบ้าน 581 หลังคาเรือน เมื่อเทียบกับที่กรุงเทพมหานครได้สำรวจไว้เมื่อปี 2533 แล้ว พบว่าจำนวนผู้อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นอีก 133 คน คิดเป็นร้อยละ 6.54 แต่จำนวนครอบครัวลดลง 7 ครอบครัวคิดเป็นร้อยละ 1.11 และจำนวนบ้านลดลง 52 หลังคาเรือนคิดเป็นร้อยละ 8.21

ลักษณะของผู้อยู่อาศัย

1. ลักษณะทั่วไป

ผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพานในเขตกรุงเทพมหานครเพศชาย และเพศหญิงมีจำนวนใกล้เคียงกัน แต่ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ทั้งหมดมีสัญชาติไทย ส่วนใหญ่มีเชื้อชาติไทย นับถือศาสนาพุทธ คนโสดและสมรสแล้วมีจำนวนใกล้เคียงกัน แต่ส่วนใหญ่จะสมรสแล้ว โดยผู้ที่อยู่อาศัยในบ้านเดียวกันส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกัน คือเป็นบิดามารดาและบุตร จะมีญาติหรือบุคคลอื่นมาอาศัยอยู่ด้วยเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แสดงให้เห็นว่าลักษณะของครอบครัวของผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพาน ยังคงความเป็นสถาบันครอบครัวได้อย่างเหนียวแน่น และน่าจะมีความอบอุ่น หรือผูกพันกันในครอบครัว เช่นเดียวกับครอบครัวทั่วไป มีลักษณะของการอยู่ร่วมกันอย่างถาวร ไม่มีลักษณะของการอยู่ร่วมกันอย่างผสมปนเปไม่มีลักษณะ เป็นครอบครัว

2. ระดับการศึกษา

การศึกษาของผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพานอยู่ในระดับต่ำมาก โดยศึกษาเพียงระดับประถมศึกษามากที่สุดถึงร้อยละ 66.80, ไม่เคยเข้ารับการศึกษเลยร้อยละ 22.70 เมื่อรวมผู้อยู่อาศัยทั้งสองกลุ่มดังกล่าวคิดเป็นร้อยละ 89.50

ของผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพานทั้งหมด รองลงไปตามลำดับคือ ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาร้อยละ 6.90, ศึกษาในระดับเตรียมอุดมศึกษาร้อยละ 1.90 ,ศึกษาระดับอาชีวศึกษาเพียงร้อยละ 1.30 และน้อยที่สุดคือศึกษาในระดับอุดมศึกษาเพียงร้อยละ 0.30

ซึ่งจากระดับการศึกษาจะเห็นได้ว่าผู้อยู่อาศัยในกลุ่มนี้ ในแง่ของการประกอบอาชีพ คงไม่สามารถประกอบอาชีพที่ต้องใช้วิชาความรู้ หรือฝีมือขั้นสูงได้ นอกจากการใช้แรงงาน หรือการค้าขายที่ไม่สลับซับซ้อน และโอกาสที่จะพัฒนาตนเองให้สูงขึ้นไปคงมีลักษณะเป็นเพียงการพัฒนาฝีมือทางแรงงานเท่านั้น เช่น จากกรรมกรก่อสร้าง อาจพัฒนาเป็นช่างฝีมือได้ แต่คงไม่สามารถพัฒนาขั้นได้สูงกว่านั้น จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่ไม่เคยเข้ารับการศึกษายเลยหรือจบการศึกษาในระดับประถมศึกษาส่วนใหญ่มักจะประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปค้าขายเล็กน้อย และรับซื้อของเก่า

3. การมีหลักฐานทางทะเบียนราษฎร์

ผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพานส่วนใหญ่มักมีหลักฐานทางทะเบียนราษฎร์คือมีสูติบัตรและมีบัตรประชาชนแต่มีผู้อยู่อาศัยอีกส่วนหนึ่งมีลักษณะเป็นคนเถื่อน ไม่มีสูติบัตรร้อยละ 13 และไม่มีบัตรประชาชนร้อยละ 10.93 ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยทีเดียว จะทำให้พวกเขาขาดโอกาสในการเข้าศึกษา หรือหางานทำ หรือการใช้สิทธิต่างๆตามกฎหมาย เช่น สิทธิเลือกตั้ง หรือการได้รับความช่วยเหลือต่างๆ

4. ระดับอายุ

ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงอายุ 20-59 ปีซึ่งอยู่ในวัยทำงานมากที่สุดร้อยละ 54.20, รองลงมาคือช่วงอายุ 5-19 ปี ซึ่งอยู่ในวัยเรียนร้อยละ 30.20, ช่วงอายุ 0-4 ปี ซึ่งเป็นวัยเด็กร้อยละ 11 และช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไปน้อยที่สุดร้อยละ 4.50 ซึ่งเป็นวัยชรา จะเห็นได้ว่าผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพานส่วนใหญ่จะอยู่ในวัยทำงานมากที่สุด เป็นแหล่งแรงงานที่สำคัญแหล่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร แต่งานที่จะทำได้นั้นเมื่อดูประกอบกับระดับการศึกษาก็คงจะหนีไม่พ้นงานที่ต้องใช้แรงงาน หรืองานที่ไม่ต้องใช้ความรู้ทางการศึกษามาก เช่น หาบเร่แผงลอย รับซื้อของเก่า เป็นต้น

ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้อยู่อาศัย

1. การประกอบอาชีพของผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพาน

ผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพานในเขตกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่มีรายได้หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือจะต้องหางานทำเพื่อให้มีรายได้มาเลี้ยงชีพ ไม่ว่าจะมีความอายุเท่าใด จะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่หรือคนแก่ก็ตาม

อาชีพของผู้อยู่อาศัยใต้สะพานมีหลากหลายอาชีพ ลักษณะของอาชีพที่ทำนั้น เป็นอาชีพที่มีลักษณะไม่มั่นคง ไม่มีรายได้ประจำที่แน่นอน ไม่มีสวัสดิการจากการประกอบอาชีพโดยอาชีพ 3 กลุ่มใหญ่ๆ ที่ผู้อยู่อาศัยใต้สะพานประกอบอาชีพมากที่สุดได้แก่อาชีพรับจ้างทั่วไป ค้าขายเล็กน้อย รับซื้อของเก่า จากทั้งหมด 9 อาชีพที่ได้จากการวิจัย (รับจ้างทั่วไป ค้าขายเล็กน้อย รับซื้อของเก่า ลูกจ้างเอกชน ลูกจ้างราชการ รับราชการ แม่บ้าน นักเรียน ไม่แน่นอน) ผู้อยู่อาศัยที่ประกอบอาชีพ 3 กลุ่มดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงอายุ 15-59 ปี และจบการศึกษาในระดับต่ำ คือไม่เคยเข้ารับการศึกษเลยและจบการศึกษาในระดับประถมศึกษาเท่านั้น

โดยผู้อยู่อาศัยใต้สะพานมีอาชีพรับจ้างทั่วไปมากที่สุด ในลักษณะที่เป็นการใช้แรงงานเช่น แบกข้าวสาร ล้างจาน เช็ดกระจกรถ ยาม ฯลฯ รองลงไปคือ อาชีพค้าขายเล็กน้อย มีลักษณะเป็นการค้าขายกันเองในชุมชน หรือขายในลักษณะที่เป็นหาบเร่ทั่วไป เช่น ขายข้าวแกง ขายพวงมาลัย ขายไม้กวาด ฯลฯ อาชีพรับซื้อของเก่าโดยใช้รถซาเล้งหรือรถสามล้อถีบ ตระเวนไปในย่านต่างๆซึ่งไม่ไกลจากที่พักมากนัก เพื่อรับซื้อของเก่า เศษกระดาษตามบ้าน หรือกองขยะต่างๆ อาชีพที่มีน้อยที่สุดได้แก่อาชีพรับราชการ มีเพียงร้อยละ 0.50 หรือมีเพียง 8 คนเท่านั้น โดยมีผู้อยู่อาศัยกลุ่มหนึ่งมีอาชีพไม่แน่นอน ในกลุ่มนี้ไม่อาจบอกได้ว่าตนเองมีอาชีพที่ทำประจำเป็นส่วนใหญ่คืออะไร มีการเปลี่ยนแปลง โดยทำทุกอย่างเพื่อให้มีรายได้มาเลี้ยงชีพ

ในทุกๆอาชีพจะมีผู้อยู่อาศัยเพศชายและเพศหญิง ประกอบอาชีพต่างๆดังกล่าวมาแล้วในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน

แต่มีข้อนำสังเกตจากผลการวิจัยว่า ผู้อยู่อาศัยใต้สะพานช่วงอายุ 0-4 ปี ก็มีการประกอบอาชีพหารายได้ด้วย ทั้งที่ผู้อยู่อาศัยทั่วไปช่วงอายุดังกล่าวน่าจะอยู่ในวัยที่ยังไม่เข้าเรียน หรือเข้าเรียนในระดับเตรียมอนุบาลเท่านั้น แต่ผู้อยู่อาศัยใต้สะพานช่วงอายุ 0-4 ปีดังกล่าวมีการประกอบอาชีพหารายได้แล้ว โดยประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปจำนวน 11 คน ค้าขาย 1 คน รับซื้อของเก่า 1 คน ลูกจ้างเอกชน 2 คน อาชีพไม่แน่นอน 4 คน

และคนชราอายุ 65 ปีขึ้นไปยังต้องประกอบอาชีพหารายได้เลี้ยงตัว ทั้งที่เป็นวัยที่น่าจะพักผ่อนได้แล้ว โดยคนชราอายุ 65 ปีขึ้นไปประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปจำนวน 17 คน ค้าขายเล็กน้อย จำนวน 12 คน รับซื้อของเก่าจำนวน 6 คนและอาชีพไม่แน่นอน จำนวน 8 คน

2. สถานที่ทำงานของผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพาน

ผู้อยู่อาศัยใต้สะพานส่วนใหญ่จะมีสถานที่ทำงาน อยู่ในเขตชั้นในและเขตชั้นกลางของกรุงเทพมหานคร สอดคล้องกับที่ตั้งของบ้านใต้สะพานซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยก็ตั้งอยู่ในเขตชั้นในและเขตชั้นกลางมากที่สุดเช่นกัน โดยระยะทางจากที่พักถึงที่ทำงานหรือโรงเรียนจะอยู่ห่างจากที่พัก ในรัศมีเพียง 5 กิโลเมตร ถึงร้อยละ 95.20 ใช้เวลาในการเดินทางจากที่พักถึงที่ทำงานหรือโรงเรียนไม่เกิน 30 นาทีถึงร้อยละ 93.10 เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางไป-กลับระหว่างระหว่างที่พักถึงที่ทำงานหรือโรงเรียนวันละไม่เกิน 10 บาทต่อคนถึงร้อยละ 90.60 โดยพาหนะที่นิยมใช้มากที่สุดตามลำดับคือรถเมล์ เดินเท้า รถซาเล้ง แสดงให้เห็นว่าที่ทำงานหรือโรงเรียนอยู่ห่างจากที่พักไม่มากนัก และเป็นเหตุผลหนึ่งของการอยู่อาศัยในบ้านใต้สะพาน โดยผู้ที่เข้ามาอยู่อาศัยจะหาสะพานที่ใกล้กับแหล่งงานของตน เพื่อลดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง

3. รายได้-รายจ่ายของผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพาน

ผู้อยู่อาศัยใต้สะพานส่วนใหญ่มีรายได้เป็นรายวัน รายได้ไม่แน่นอน และมีรายได้อยู่ในเกณฑ์ต่ำ กล่าวคือ กว่าครึ่งหนึ่งมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

ของครอบครัวไม่เกิน 3,000 บาท และน่าสังเกตว่าประมาณร้อยละ 24.70 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว 5,001 บาทขึ้นไป

รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัวส่วนใหญ่ ไม่เกิน 3,000 บาท เป็นที่น่าสังเกตเช่นกันว่ามีผู้อยู่อาศัยกลุ่มหนึ่งมีรายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน 5,001 บาทขึ้นไป รายจ่ายหลักของผู้อยู่อาศัยได้สะพานส่วนใหญ่คือค่าอาหาร

เมื่อพิจารณาจากรายได้และรายจ่ายแล้ว จะเห็นได้ว่าผู้อยู่อาศัยได้สะพานส่วนใหญ่ไม่น่าจะดำรงชีวิตอยู่ได้ เนื่องจากมีรายได้น้อยมาก แต่ก็ยังสามารถอยู่ได้ อาจจะเป็นเพราะไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทาง, ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเรื่องที่อยู่อาศัย และใช้การกู้ยืมเงินก่อนหนี้เพื่อประทังชีวิตไปเรื่อยๆ

จากการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ โดยการเปรียบเทียบรายได้และรายจ่ายต่อเดือนของครอบครัวในขณะสัมภาษณ์ปรากฏว่า ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่มีรายได้สมดุลงกับรายจ่ายจำนวน 204 ครอบครัวคิดเป็นร้อยละ 50.40 แสดงว่าหากมาได้เท่าใดก็ใช้จ่ายหมดไปเท่านั้น ไม่มีเงินออมแต่ก็ไม่มีหนี้สิน ผู้อยู่อาศัยกลุ่มรองลงไปมีรายได้น้อยกว่ารายจ่ายจำนวน 171 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 42.20 แสดงว่ามีแนวโน้มที่จะมีหนี้สิน และกลุ่มที่น้อยที่สุดคือกลุ่มที่มีรายได้สูงกว่ารายจ่าย มีจำนวนเพียง 30 ครอบครัวคิดเป็นร้อยละ 7.40 เป็นกลุ่มที่น่าจะมีเงินออม(ตารางที่ 19)

แต่เมื่อนำรายได้และรายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว มาเปรียบเทียบกันแล้ว(ตารางที่ 73) ลำดับของความสมดุลงกับรายจ่ายเหมือนกันกับตารางที่ 19 แตกต่างกันที่จำนวนครอบครัวเท่านั้น กล่าวคือกลุ่มที่มีรายได้สมดุลงกับรายจ่ายมีจำนวน 317 ครอบครัวคิดเป็นร้อยละ 67.89 กลุ่มที่มีรายได้น้อยกว่ารายจ่ายมีจำนวน 90 ครอบครัวคิดเป็นร้อยละ 19.27 และกลุ่มที่มีรายได้สูงกว่ารายจ่ายมีจำนวน 60 ครอบครัวคิดเป็นร้อยละ 19.27

จะเห็นได้ว่าข้อมูลจากตารางที่ 19 และตารางที่ 73 ไม่ตรงกันในเรื่องจำนวนครอบครัว ทั้งนี้เนื่องจากการแบ่งรายได้และรายจ่ายเป็นช่วงแล้วนำมาเทียบกันนั้นยังไม่สามารถบอกได้แน่ชัดว่ารายได้น้อยหรือรายจ่ายจะมากกว่า

กันในช่วงจำนวนเงินเดียวกัน แต่ข้อมูลจากการวิจัยตามตารางที่ 19 ได้จากการให้สัมภาษณ์ของหัวหน้าครัวเรือนผู้มีรายได้เองซึ่งน่าจะถูกต้องแน่นอนกว่า

4. การเก็บออมเงินของผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพาน

ผู้อยู่อาศัยใต้สะพานมีการเก็บออมเงินน้อยมาก มีเพียง 79 ครอบครัวเท่านั้นที่มีการเก็บออม วิธีการเก็บออมมี 4 วิธีคือฝากธนาคารมากที่สุด รองลงไปตามลำดับคือเป็นสมาชิกฌาปนกิจ เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์และเล่นแชร์ ผู้อยู่อาศัยที่มีรายได้น้อย (ไม่เกินเดือนละ 2,001 บาท) นิยมออมเงินโดยการเป็นสมาชิกฌาปนกิจและเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ ส่วนผู้อยู่อาศัยที่มีรายได้มาก (5,001 บาทขึ้นไป) นิยมเก็บออมเงินโดยวิธีฝากธนาคารและเล่นแชร์มากที่สุด

จำนวนเงินที่เก็บออมเฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัวอยู่ในช่วง 100-500 บาท มากที่สุดจำนวน 51 ครอบครัว และสูงสุดคือ 2,000 บาทขึ้นไป จำนวน 8 ครอบครัว

เมื่อพิจารณาประกอบกับส่วนต่างของรายได้และรายจ่าย ตามตารางที่ 73 จะเห็นได้ว่ามีส่วนต่างของรายได้-รายจ่ายสำหรับครอบครัวที่มีรายได้สูงกว่ารายจ่ายอยู่จำนวน 60 ครอบครัว จำนวนเงินตั้งแต่ 1,000 บาทถึง 3,000 บาท ซึ่งสันนิษฐานได้ว่าส่วนต่างดังกล่าวน่าจะเป็นส่วนที่มีการเก็บออม แสดงว่าข้อมูลเรื่องการเก็บออมที่ได้จากผลการวิจัยตามตารางที่ 21-25 มีความเป็นไปได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. การมีหนี้สินของผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพาน

ผู้อยู่อาศัยใต้สะพานส่วนใหญ่มีหนี้สิน เนื่องจากรายได้ที่หา มาได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย โดยแหล่งเงินกู้ยืมของผู้อยู่อาศัยใต้สะพาน ส่วนใหญ่จะเป็นแหล่งเงินกู้นอกระบบ ซึ่งต้องทำให้เสียค่าดอกเบี้ยสูงกว่าการกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ในระบบมาก บางครอบครัวให้ข้อมูลว่า รายจ่ายหลักของครอบครัวได้แก่ดอกเบี้ยเงินกู้ยืมมากกว่าค่าอาหารเสียอีก อัตราดอกเบี้ยเงินกู้

นอกระบบนี้สูงมากถึงร้อยละ 10-20 บาทต่อเดือน และเป็นการจ่ายดอกเบี้ยเป็นรายวัน หรือหักดอกเบี้ยออกจากเงินต้นล่วงหน้าโดยผู้อยู่อาศัยใต้สะพานจะมีแหล่งเงินกู้นอกระบบโดยกู้ยืมจากเพื่อนบ้าน เจ้าหนี้เงินกู้ ญาติพี่น้อง จำนำสิ่งของ และกู้จากธนาคารซึ่งเป็นแหล่งเงินกู้ในระบบน้อยมาก

ฐานะทางสังคมของผู้อยู่อาศัย

1. ชีวิตความเป็นอยู่โดยทั่วไปของผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพาน

ผู้อยู่อาศัยใต้สะพานจะด้อยโอกาส ในเรื่องการให้บริการ สาธารณูปโภคจากรัฐมากกว่าประชาชนทั่วไป เนื่องจากสภาพของการเป็นชุมชน บุกรุกทำให้ไม่มีเลขที่บ้าน ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับการขอใช้น้ำประปา-ไฟฟ้า จากข้อมูลการวิจัยพบว่าผู้อยู่อาศัยใต้สะพาน ใช้น้ำประปาและไฟฟ้าโดยขอพ่วง ต่อจากเพื่อนบ้านที่อยู่ริมสะพานมากที่สุด โดยเสียค่าน้ำประปาและไฟฟ้าให้กับ เพื่อนบ้านที่เป็นเจ้าของมิเตอร์เป็นการเหมารายเดือน หรือจ่ายตามจำนวนหน่วย ที่ใช้โดยคิดราคาค่าน้ำประปาหรือค่ากระแสไฟฟ้าสูงกว่าที่การประปา หรือการ ไฟฟ้านครหลวงเรียกเก็บ โดยเสียค่าน้ำประปาหรือไฟฟ้าประมาณหน่วยละ 5 บาท หรือเดือนละ 200-300 บาท ซึ่งเป็นอัตราที่แพงกว่าประชาชนทั่วไปที่มี โอกาสได้รับบริการจากการประปาหรือการไฟฟ้าเองโดยตรง มีผู้อาศัย ส่วนน้อยเท่านั้นที่มีโอกาสจะเป็นเจ้าของมิเตอร์ประปาไฟฟ้าเอง

ผู้อยู่อาศัยส่วนที่ไม่มีโอกาสจะใช้บริการประปาไฟฟ้า ก็ต้องได้รับความลำบากมากกว่าปกติ โดยน้ำใช้นั้นต้องใช้น้ำคลองโดยตักใส่โอ่งแล้วทิ้งไว้ให้ ตกตะกอนหรือใช้สารส้มแกว่งเพื่อให้ใส หรือซื้อน้ำเป็นปี๊บในราคาปี๊บละ 2 บาทหรือโอ่งละ 5 บาท ส่วนเรื่องแสงสว่างนั้นก็ต้องใช้ตะเกียงหรือเทียนไขหรือ อาศัยแสงสว่างจากไฟฟ้าถนนแทน

ผู้อยู่อาศัยใต้สะพานส่วนใหญ่รู้จักที่จะรักษาความสะอาด ไม่ก่อให้เกิดความสกปรกแก่บ้านเมือง โดยผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่จะทิ้งขยะโดยการใส่ ภาชนะ เช่น ถูพลาสติก กระบี่ใส่ขยะ แล้วนำไปทิ้ง หรือไม่ก็เผา ใส้รถหรือ

เรือเก็บขยะ มีส่วนน้อยเท่านั้นที่ตอว่าทิ้งขยะลงในลำคลองโดยตรงหรือทิ้งบนดินบริเวณใต้สะพาน การถ่ายอุจจาระปัสสาวะของผู้อยู่อาศัยใต้สะพานส่วนใหญ่จะถูกสุขลักษณะคือถ่ายในห้องสุขาในบ้านแบบมีบ่อเกรอะหรือใช้ห้องสุขาของเพื่อนบ้านที่อยู่ริมสะพาน ผู้อยู่อาศัยอีกส่วนหนึ่งจะต้องถ่ายอุจจาระปัสสาวะลงในลำคลองโดยตรง โดยมีห้องสุขาในบ้านแบบปล่อยลงคลองหรือไม่มีห้องสุขาเลยซึ่งไม่ถูกสุขลักษณะ แต่ยังคงว่าผู้อยู่อาศัยอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งต้องได้รับความลำบากในเรื่องนี้โดยผู้อยู่อาศัยกลุ่มนี้ต้องใช้กระโถนแล้วใส่ถุงพลาสติกนำไปทิ้ง หรือใช้ห้องน้ำสาธารณะ ใช้ห้องน้ำที่ทำงาน ใช้ส้วมร้าง เข้าป่า เป็นต้น

สิ่งอำนวยความสะดวกที่ผู้อยู่อาศัยใต้สะพานมีมากที่สุด ได้แก่ พัดลม เนื่องจากมีราคาถูกและเอาไว้อบป้องกันยุง ซึ่งมีชุกชุมมากบริเวณใต้สะพานและเอาไว้คลายความร้อน รองลงไปคือโทรทัศน์และวิทยุ เนื่องจากเป็นสิ่งซึ่งสามารถให้ทั้งความรู้ข่าวสารและความบันเทิงได้เป็นอย่างดี เป็นการพักผ่อนหรือเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความรื่นเริงบันเทิงใจซึ่งเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด รองลงไปคือหม้อหุงข้าวไฟฟ้า และอื่นๆ เช่น วี.ดี.โอ. เตารีด ส่วนตู้เย็นนั้นมีน้อยที่สุด

ผู้อยู่อาศัยใต้สะพานส่วนใหญ่จะใช้บริการของรัฐมากที่สุด เมื่อยามเจ็บป่วย โดยใช้บริการโรงพยาบาลของรัฐหรือศูนย์บริการสาธารณสุข แต่มีผู้อยู่อาศัยอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีจำนวนมากพอสมควร ที่ใช้การรักษาแบบตามมีตามเกิดโดยซื้อยาจากร้านขายยามากินเองซึ่งเป็นการรักษาที่ผิดวิธี ทั้งนี้เนื่องจากการไม่มีความรู้หรือมีรายได้น้อย

2. ลักษณะทางสังคมของผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพาน

ผู้อยู่อาศัยใต้สะพานส่วนใหญ่ จะมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ในเวลาปกติ เนื่องมาจากความจำเป็นที่ต้องใช้เวลาทำงานหารายได้มาเลี้ยงชีพจะมีการร่วมกันทำกิจกรรมในชุมชนเป็นครั้งคราว ก็ต่อเมื่อมีงานประเพณีสำคัญๆ เช่น งานสงกรานต์ งานปีใหม่ ทอดผ้าป่า ทำบุญ เป็นต้น และจะมีเฉพาะในชุมชนใต้สะพานที่มีผู้อยู่อาศัยมากพอสมควรเท่านั้น การทำกิจกรรมต่างๆนี้จะไม่มีการในชุมชนเล็กๆ ผู้อยู่อาศัยใต้สะพานส่วนใหญ่ทราบข่าวว่ามีชุมชนใต้สะพานที่อื่นๆอีก

นอกเหนือไปจากสะพานที่ตนเองอาศัยอยู่ เนื่องจากขณะที่สำรวจมีสื่อมวลชนเริ่มให้ความสนใจในเรื่องผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานและลงข่าวหลายฉบับนอกจากนี้ยังทราบข่าวจากญาติพี่น้องที่อยู่ใต้สะพานแห่งอื่นๆซึ่งมีการไปมาหาสู่กัน

ปัญหาต่างๆที่ผู้อยู่อาศัยใต้สะพานพบในชุมชนของตน ก็คล้ายกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนแออัดโดยทั่วไป เช่น ปัญหายาเสพติด การทะเลาะวิวาท การพนัน การลักขโมย การล้วงเกินทางเพศ แต่ปัญหาที่เป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนบ้านใต้สะพานเอง ไม่มีในชุมชนแออัดอื่นๆ คือปัญหาที่เกิดจากสภาพการอยู่อาศัยใต้สะพานเช่น ยุงชุมมาก เด็กตกน้ำตาย เสี่ยงเรือเสี่ยงรถดังมาก เป็นต้น

3. ความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพานต่อสังคม

ผู้อยู่อาศัยใต้สะพานมีความคิดว่าตนเองก็เป็นประชาชนคนหนึ่งมิใช่เป็นส่วนเกินของสังคม หรือเป็นขยะสังคม และยังทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมเช่นเดียวกับประชาชนโดยทั่วไป ทั้งในทางตรง เช่น การเสียภาษีให้รัฐ การเข้าเป็นทหาร เป็นสมาชิกองค์กรกลาง เป็นสายให้กับตำรวจคอยแจ้งข่าวอาชญากรรมต่างๆ บริจาคเงิน บริจาคเลือด หรือโดยทางอ้อมเช่นประกอบอาชีพเก็บขยะไปขายเป็นการทำให้บ้านเมืองสะอาด หรือเปิดไฟใช้ทำให้ล่าคลองมีแสงสว่างเป็นการลดอุบัติเหตุในการเดินเรือ เป็นต้น

4. ความช่วยเหลือจากสังคมภายนอกที่มีต่อผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพาน

สังคมภายนอกยังมองเห็นว่ามีผู้อยู่อาศัยกลุ่มหนึ่งที่มีลักษณะการอยู่อาศัยที่แย่กว่าคนจนเมืองกลุ่มอื่นๆ จึงยังมีความช่วยเหลือเข้ามาบ้าง แต่ความช่วยเหลือที่ได้รับจากสังคมภายนอกนั้นน้อยมาก ต่างไปจากชุมชนแออัดประเภทอื่นหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือจะมาจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เช่น เจ้าฟ้าชาย นายกรัฐมนตรีหรือนักฯ ทหาร พรรคการเมือง 1 พรรคคือพรรคผู้อยู่อาศัยไทย มูลนิธิดวงประทีป มูลนิธิเด็ก เป็นต้น ความช่วยเหลือที่ได้รับมักจะเป็นความช่วยเหลือในระยะสั้นๆเฉพาะหน้า เช่น ให้อาหารก่อสร้าง น้ำประปาหยอดเหรียญ แจกเครื่องอุปโภคบริโภค เป็นต้น

ลักษณะการอพยพโยกย้ายของผู้อยู่อาศัย

1. ภูมิลำเนาเดิมของผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพาน

ภูมิลำเนาเดิมของผู้อยู่อาศัยใต้สะพานนั้น ถ้าแบ่งตามภาค
กว่าครึ่งหนึ่งเป็นคนภาคกลาง (ร้อยละ 71.90) รองลงไปคือภาคอีสาน (ร้อยละ
21.00) และถ้าแบ่งตามจังหวัดจะเป็นคนกรุงเทพฯ มากที่สุด รองลงไปคือจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกับกรุงเทพฯ และจังหวัดปทุมธานีซึ่งอยู่ในเขต
ปริมณฑล จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้อยู่อาศัยในชุมชนบ้านใต้สะพาน
แตกต่างไปจากผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดอื่นๆ ซึ่งชุมชนแออัดโดยทั่วไปมักจะเป็น
ผู้อยู่อาศัยที่อพยพมาจากต่างจังหวัด เข้ามาหางานทำในกรุงเทพฯ แต่ผู้อยู่อาศัย
ใต้สะพานเป็นคนกรุงเทพฯ ซึ่งมีปัญหาเดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัยเช่นกัน

2. ลักษณะของการอพยพโยกย้ายของผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพาน

ผู้อยู่อาศัยใต้สะพานทั้งที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในกรุงเทพฯ และทั้ง
ที่อพยพมาจากต่างจังหวัด เมื่อเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ แล้วส่วนใหญ่เคยโยกย้ายที่อยู่
อาศัยอย่างน้อยที่สุด 1 ครั้ง ส่วนหนึ่งเคยย้ายที่อยู่อาศัยมาแล้วตั้งแต่ 2-5 ครั้ง
และอีกส่วนหนึ่งเคยโยกย้ายมากกว่า 5 ครั้ง โดยที่อยู่อาศัยครั้งสุดท้ายก่อนย้าย
เข้ามาอยู่ในบ้านใต้สะพานนี้ส่วนใหญ่มาจากในชุมชนแออัดอื่นๆ ในกรุงเทพฯ แสดง
ให้เห็นถึงแนวโน้มในการหาที่อยู่อาศัยที่แย่งลง

ผู้อยู่อาศัยใต้สะพานส่วนหนึ่งมาจากต่างจังหวัด แล้วเข้ามาอยู่
อาศัยที่บ้านใต้สะพานในทันทีที่เข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ ส่วนหนึ่งอยู่มาตั้งแต่เกิด
อีกส่วนหนึ่งไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งมาก่อน เช่น นอนในรถ อาศัยวัด บ้านพัก
คนงาน ฯลฯ และในที่สุดก็ต้องมาอาศัยอยู่ในบ้านใต้สะพานในที่สุด

การโยกย้ายที่อยู่อาศัยของผู้อยู่อาศัยใต้สะพานที่กล่าวมาแล้วนั้น
ส่วนหนึ่งมีการโยกย้ายเพราะถูกไล่หรือ มิได้โยกย้ายโดยสมัครใจ โดยถูกไล่หรือ
อย่างน้อย 1 ครั้ง ถึงร้อยละ 20.10 ส่วนหนึ่งเคยถูกไล่หรือ 2-3 ครั้ง และอีก
ส่วนหนึ่งถูกไล่หรือมากกว่า 5 ครั้ง โดยสถานที่ถูกไล่หรือออกมานั้นคือที่ดินของรัฐ

ชุมชนแออัด ที่วัด และจากใต้สะพานแห่งอื่น โดยสาเหตุที่ถูกไล่ออกจากความต้องการใช้ประโยชน์ในที่ดินของเจ้าของที่ดิน

3. สาเหตุที่ย้ายเข้ามาอยู่อาศัยที่บ้านใต้สะพาน

สาเหตุที่มีการย้ายเข้ามาอยู่ในบ้านใต้สะพานนั้น จากผลการวิจัย ผู้เป็นหัวหน้าครัวเรือนผู้ให้สัมภาษณ์ตอบว่า มาอยู่เพราะญาติชวนมาอยู่มากที่สุด ซึ่งเป็นลักษณะของการก่อให้เกิดชุมชนแออัดโดยทั่วไปสาเหตุหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อมีผู้เข้าไปอยู่อาศัยที่แห่งใดแห่งหนึ่งได้เป็นการเบิกทางแล้ว และเห็นว่าไม่มีปัญหา ก็จะมีการชักชวนกันต่อๆ ไปให้ เข้ามาอยู่เพื่อสร้างกลุ่มสร้างสังคม เพื่อความมั่นคงในการอยู่อาศัย จนเกิดเป็นชุมชนขึ้น แต่เมื่อพิจารณาให้ลึกลงไปแล้วจะเห็นได้ว่าสาเหตุที่แท้จริงน่าจะมาจากการที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการอยู่อาศัยมากกว่า

สาเหตุรองลงไปคือ ไม่ต้องจ่ายค่าเช่า, อยู่ใกล้ที่ทำงาน, ใกล้ที่อยู่เดิม, เคยอยู่มาก่อน, เดินทางสะดวก ซึ่งเป็นเหตุผลที่หมายถึงการลดค่าใช้จ่ายของครอบครัวทั้งนั้น

4. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในบ้านใต้สะพาน

ชุมชนใต้สะพานในเขตกรุงเทพมหานครนั้น มีเกิดขึ้นมานานแล้วอย่างน้อย 40 ปีขึ้นไป จากผลการสำรวจพบว่า ชุมชนใต้สะพานที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไปมีถึง 5 ชุมชน (สะพานเทพหัสดินทร์ สะพานคลองบางเขนใหม่ สะพานใหม่ สะพานโกสุมนิเวศน์ สะพานวังหิน)

ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนเล่าว่าอยู่ที่บ้านใต้สะพานมาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่ของเขา โดยเขาเกิดและเติบโตที่บ้านใต้สะพานนี้กระดุกพ่อแม่ก็ฝังอยู่ที่ใต้สะพานแห่งนี้

ผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่มาแล้วประมาณ 1-5 ปี รองลงไปคือ 5-10 ปี แสดงว่าปัญหาการขาดแคลนที่อยู่อาศัยของคนกลุ่มนี้มีมานานแล้ว

5. สถานการณ์การไล่หรือผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพาน

สำหรับการถูกไล่หรือนับตั้งแต่มาอยู่ที่บ้านใต้สะพานนั้น ผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพานส่วนใหญ่ยังไม่เคยถูกไล่หรือ แต่มีผู้อยู่อาศัยส่วนหนึ่งถูกไล่หรือโดยหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง คือสำนักงานเขตต่างๆที่บ้านใต้สะพานตั้งอยู่ในเขตนั้นๆ โดยกลุ่มที่ถูกไล่หรือจะถูกไล่หรือ 1 ครั้งมากที่สุด ส่วนน้อยถูกไล่หรือ 2-5 ครั้ง และมีบางกลุ่มที่เคยถูกไล่หรือมาแล้วมากกว่า 5 ครั้ง โดยเหตุผลที่มาไล่หรือนั้น จากคำตอบของผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ยังไม่ชัดเจนว่ามีเหตุผลอะไร

6. ความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพานเรื่องสิทธิในการอยู่อาศัย

ผู้อยู่อาศัยใต้สะพานส่วนใหญ่ทราบเรื่องการรื้อย้ายแล้ว โดยส่วนใหญ่ทราบจากเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยวิธีการต่างๆ และทราบจากเพื่อนบ้านในชุมชนบอกต่อกันไป ผู้อยู่อาศัยใต้สะพานส่วนใหญ่คิดว่าตนเองมีสิทธิอาศัยอยู่ใต้สะพานเนื่องจากเดือนร้อนเรื่องที่อยู่อาศัย พื้นที่ใต้สะพานเป็นที่ว่างซึ่งรัฐไม่ได้เอาไปใช้ประโยชน์อะไร ไม่ได้ทำให้ใครเดือดร้อน ถ้าย้ายไปก็มีคนอื่นมาอยู่ คิดว่าเป็นพื้นที่ที่เขาเสียภาษีเช่นกัน และส่วนใหญ่คิดว่าจะอยู่ในบ้านใต้สะพานต่อไปจนกว่าจะถูกไล่หรือจะอยู่ต่อไปจนตลอดชีวิต

7. ความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพานเรื่องการรื้อย้าย

-ความคิดเห็นในเรื่องวิธีดำเนินการถ้าถูกรื้อย้ายนั้น ผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพานมีความคิดเห็นเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

กลุ่มที่ 1 เป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 45.20) จะยอมย้ายถ้ามีเงินโอนที่ได้จากหน่วยงานที่จะมารื้อย้าย กลุ่มนี้มีเงินโอนที่ตรงความต้องการโดยอาจจะยอมย้ายหรือไม่ยอมย้ายก็ได้

กลุ่มที่ 2 (ร้อยละ 29.60) จะรวมกลุ่มกันสู้เพื่ออยู่ต่อไป กลุ่มนี้แสดงเจตนาแน่ชัดว่าไม่ยอมย้าย

กลุ่มที่ 3 (ร้อยละ 20.80) ไม่แน่นอนว่าจะทำอย่างไร อาจจะรวมกลุ่มกับกลุ่มที่ 1 หรือ กลุ่มที่ 2 ก็ได้

-ความคิดเห็นในเรื่องสถานที่อยู่แห่งใหม่ถ้าถูกหรือย้ายนั้นผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานมีความเห็นหลากหลาย แต่รวบรวมได้ 3 กลุ่มใหญ่ๆคือ

กลุ่มที่ 1 ส่วนใหญ่(ร้อยละ 33.80) ยังไม่รู้จะทำอย่างไร

กลุ่มที่ 2 (ร้อยละ 28.70) มีแนวโน้มที่จะมีวิถีชีวิตเหมือนเดิมคือจะไปหาสะพานแห่งอื่นอยู่

กลุ่มที่ 3 (ร้อยละ 22.10) ยังไม่แน่นอนว่าจะไปอยู่ที่ใด

-ความคิดเห็นในเรื่องปัญหาที่คิดว่าจะเกิดขึ้นหากต้องย้ายไปอยู่ที่เขตหนองจอกนั้น ผู้อยู่อาศัยมีความคิดเห็นเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 กว่าครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 54.60) คิดว่าจะมีปัญหาเรื่องอาชีพ เนื่องจากผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป หรือรับซื้อของเก่า ซึ่งต้องอยู่ใกล้กับตลาดหรือย่านชุมชน ซึ่งผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานส่วนใหญ่ยังไม่รู้ว่า เขตหนองจอกอยู่ที่ใดและจะมีอาชีพให้ทำกินหรือไม่

กลุ่มที่ 2 ส่วนน้อย(ร้อยละ 22.20) ไม่มีปัญหาหากย้ายไปอยู่ที่เขตหนองจอก

7. การแก้ปัญหาของรัฐในเรื่องที่อยู่อาศัยที่ต้องการ

ความต้องการของผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานในเรื่อง การแก้ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยนั้น มีหลากหลายรูปแบบ แต่รูปแบบที่ผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานกลุ่มใหญ่ต้องการนั้น มี 2 รูปแบบคือ

รูปแบบที่ 1 ให้รัฐจัดหาที่ดินให้เช่าระยะยาว(ร้อยละ 30.36)

รูปแบบที่ 2 ให้รัฐจัดสรรที่ดินพร้อมสาธารณูปโภค ใกล้จากแหล่งเดิม ชาวบ้านผ่อนระยะยาว(25.27)

8. ความช่วยเหลือจากรัฐที่ต้องการ

ความต้องการของผู้อยู่อาศัยใต้สะพานในเรื่องความช่วยเหลือจากรัฐนั้น มีหลากหลายรูปแบบเช่นกัน แต่รูปแบบที่ผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานกลุ่มใหญ่ต้องการนั้น มี 2 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 ไม่ยอมย้าย (ร้อยละ 28.60)

รูปแบบที่ 2 หาที่อยู่ให้ใกล้แหล่งงาน (ร้อยละ 26.60)

แนวนโยบายของรัฐต่อปัญหาบ้านใต้สะพาน

แนวนโยบายของรัฐที่มีต่อปัญหาบ้านใต้สะพานโดยตรงคือ แนวทางการฟื้นฟูและบูรณะกรุงเทพมหานครและปริมณฑลและแผนปฏิบัติการระยะเร่งด่วน ของคณะกรรมการนโยบายฟื้นฟูบูรณะกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติในการประชุมเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2536 เห็นชอบในหลักการของแนวทางดังกล่าวแล้ว โดยสรุปได้ดังนี้

1. ให้การเคหะแห่งชาติร่วมกับกรุงเทพมหานคร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่งรัดจัดหาที่อยู่ใหม่ โดยจัดแบ่งแปลงที่ดินให้เช่าในราคาถูก พร้อมสาธารณูปโภคที่จำเป็นในที่ดินที่การเคหะแห่งชาติจัดหาไว้แล้ว เช่น บริเวณหนองจอก ลาดกระบัง สุวินทวงศ์ และส่งเสริมการประกอบอาชีพให้แก่ผู้บุกรุกที่อาศัยอยู่ใต้สะพานในกรุงเทพมหานคร

2. ให้สำนักงานประมาณจัดสรรเงินอุดหนุน 160 ล้านบาท ให้การเคหะแห่งชาติเป็นค่าที่ดินและสาธารณูปโภค 147 ล้านบาท และค่าร้อยละ 13 ล้านบาทในปี 2537

3. ให้กรุงเทพมหานครควบคุมดูแล มิให้มีการบุกรุกเข้าอยู่อาศัยที่ใต้สะพานอีกอย่างเข้มงวด

ซึ่งขณะนี้โครงการดังกล่าวอยู่ในระหว่างการดำเนินการดำเนินการของการเคหะแห่งชาติซึ่งมีหน้าที่จัดทำโครงการรองรับ และกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่และสำรวจข้อมูล กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการโยกย้ายต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากนิยามคำว่า "ชุมชนแออัด" ของการเคหะแห่งชาติซึ่งได้ศึกษามาแล้ว ในบทที่ 2 จะเห็นได้ว่า ชุมชนบ้านใต้สะพานในเขตกรุงเทพมหานครทั้ง 65 แห่ง พอจะอนุมานได้ว่าเป็นชุมชนแออัดประเภทหนึ่งเหมือนกัน กล่าวคือ บริเวณชุมชนใต้สะพานนั้นเป็นพื้นที่ที่มีสภาพไม่ถูกสุขลักษณะ มีน้ำขัง อับชื้นหรือสกปรก มีอาคารและผู้อยู่อาศัยอยู่อย่างแออัด อันอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย ความปลอดภัย หรือเป็นแหล่งที่อาจก่อให้เกิดการกระทำที่ขัดต่อกฎหมาย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนเช่นกัน ถึงแม้ว่าพื้นที่บางสะพานจะมีผู้อยู่อาศัยต่ำกว่า 30 หลังคาเรือนต่อพื้นที่หนึ่งไร่ ก็ตาม

การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในประเทศไทยนั้น หน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงในการแก้ไขปัญหชุมชนแออัด เป็นหน่วยงานเดียวและเป็นหน่วยงานที่ใหญ่ที่สุด มีความพร้อมที่สุดทั้งกำลังคน งบประมาณ และประสิทธิภาพ ได้แก่การเคหะแห่งชาติ ซึ่งได้ดำเนินงานในเรื่องของการปรับปรุงชุมชนแออัดมาเป็นเวลาถึง 12 ปีแล้วนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 เป็นต้นมา

ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงเหตุผลในการปรับปรุงชุมชนแออัดของการเคหะแห่งชาติซึ่งมีเหตุผลในการปรับปรุงชุมชนแออัดเพื่อยกระดับมาตรฐานของสภาพการอยู่อาศัยทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ระบบการดำรงชีวิต ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมแล้ว เห็นว่าปัญหาของชุมชนบ้านใต้สะพานในเขตกรุงเทพมหานครสามารถแก้ไขได้ด้วยการปรับปรุงชุมชนแออัดเช่นกัน

ซึ่งวิธีดำเนินการในการปรับปรุงชุมชนแออัดของการเคหะแห่งชาติตามที่ได้ศึกษามาในบทที่ 2 นั้น มีอยู่ 2 วิธี คือ

1. จัดหาที่อยู่อาศัยใหม่ มีวิธีดำเนินการ 4 วิธี คือ
 - 1.1 การย้ายชุมชนไปอยู่ในที่ใหม่ (Slum Relocation)
 - 1.2 การประสานประโยชน์ทางที่ดิน (Land Shairing)
 - 1.3 การบูรณะที่ดินทั้งบริเวณ (Land Readjustment)
 - 1.4 การปรับผังและแบ่งแปลงในที่ดินเดิม (Slum Reblocking)

2. การปรับปรุงชุมชนในที่ดินเดิม (Slum Upgrading)

เมื่อนำหลักเกณฑ์ของวิธีการปรับปรุงชุมชนแออัดทั้ง 2 วิธี มาพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า

1. การปรับปรุงชุมชนในที่ดินเดิม (Slum Upgrading) ตามข้อ 2 นั้น ไม่สามารถทำได้เนื่องจากชุมชนใต้สะพานมีลักษณะเป็นชุมชนบุกรุก โดยพื้นที่ชุมชนใต้สะพานเป็นเขตคลองซึ่งกรุงเทพมหานครมีหน้าที่ดูแลอยู่ และเป็นที่สาธารณประโยชน์ ทำให้ไม่สามารถเข้าไปปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในชุมชนใต้ ไม่เข้าเกณฑ์ของการปรับปรุงชุมชนในที่ดินเดิม

2. การประสานประโยชน์ทางที่ดิน (Land Sharing) ตามข้อ 1.2 นั้น ไม่สามารถทำได้ เนื่องจากวิธีการดังกล่าวเป็นการปรับปรุงโดยเจ้าของที่ดินจะต้องขายที่ดินหรือให้เช่าที่ดินในระยะยาว และนำที่ดินนั้นมาจัดผังแบ่งแปลงให้ผู้อยู่อาศัยได้มีกรรมสิทธิ์หรือเช่าในระยะยาว และมีการปรับปรุงสาธารณูปโภคและสาธารณูปการให้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการที่จะให้เจ้าของที่ดินนำที่ดินใต้สะพานซึ่งเป็นเขตคลองสาธารณประโยชน์มาขายหรือให้เช่าผูกพันในระยะยาว คงทำได้ยากมากเนื่องจากการขายที่ดินสาธารณประโยชน์ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือการก่อให้เกิดการผูกพันในระยะยาวนั้น ต้องผ่านขั้นตอนทางกฎหมายหลายขั้นตอน

3. การบูรณะที่ดินทั้งบริเวณ (Land Readjustment) ตามข้อ 1.3 เป็นวิธีการที่มีวัตถุประสงค์ที่จะปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคหลักของรัฐ หรือในชุมชนที่จะต้องมีการจัดที่ดินใหม่ให้ประสานกับแผนพัฒนาสาธารณูปโภคของท้องถิ่น ซึ่งมักทำในพื้นที่ที่มีบริเวณกว้างใหญ่เท่านั้น จะเห็นได้ว่าวิธีการดังกล่าวไม่เหมาะสมกับพื้นที่ใต้สะพานซึ่งเป็นพื้นที่แคบและไม่สามารถนำสาธารณูปโภคหลัก ขนาดใหญ่ เช่น ถนน เข้าไปในพื้นที่ได้

4. การปรับผังและแบ่งแปลงในที่ดินเดิม (Slum Reblocking) ตามข้อ 1.4 เป็นการปรับสภาพการใช้ที่ดินใหม่หรือการครอบครองที่ดินใหม่ โดยถือหลักใครอยู่ตรงไหนก็ให้อยู่ตรงนั้น แต่ต้องมีการซื้อที่ดินจากเจ้าของที่ดิน หรือเช่าระยะยาวซึ่งคงไม่สามารถทำได้ เหมือนกับข้อ 1.2 ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

5. การย้ายชุมชนไปอยู่ในที่ใหม่ (Slum Relocation) ตามข้อ 1.1 เป็นการย้ายชุมชนแออัดออกจากพื้นที่เดิมไปอยู่ในที่ดินผืนใหม่ โดยแบ่งแปลงพัฒนาที่ดินทางด้านสาธารณูปโภคให้ พัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม และให้ผู้อยู่อาศัยผ่อนชำระค่าที่ดินและค่าพัฒนาที่ดินให้แก่การเคหะแห่งชาติหรือสถาบันการเงิน

วิธีการย้ายชุมชนไปอยู่ในที่ใหม่นี้ น่าจะมีความเหมาะสมกับการแก้ไขปัญหาชุมชนได้สะพาน เนื่องจาก

1. วิธีการอื่นๆตามข้อ 1-4 ที่ได้กล่าวมาแล้วไม่สามารถจะใช้กับการแก้ไขปัญหาชุมชนได้สะพานได้ และหากทำได้ก็ไม่สามารถจะตอบสนองต่อความต้องการของทุกชุมชนได้ เนื่องจากแต่ละชุมชนมีสภาพทำเลที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ไม่เหมือนกัน ขนาดของชุมชนไม่เท่ากัน คงมีวิธีการตามข้อ 1.1 นี้เท่านั้นที่สามารถใช้ได้กับทุกชุมชน

2. ที่อยู่อาศัยได้สะพานมีสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมกับการอยู่อาศัยของมนุษย์ ผู้อยู่อาศัยต้องพบกับสภาพแวดล้อมที่เป็นพิษต่างๆ เช่นกลิ่นน้ำเน่าขุ่น ร่ม เสียงรถเสียงเรือดัง การย้ายไปอยู่ที่อยู่อาศัยใหม่บนพื้นดินน่าจะมีสภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัยที่ดีกว่า

3. การอาศัยอยู่ได้สะพานมีลักษณะเป็นชุมชนบุกรุก ทำให้ขาดความมั่นคงในการอยู่อาศัย การย้ายไปอยู่ที่ใหม่บนพื้นดินมีการจัดแบ่งแปลงกำหนดพื้นที่ครอบครองที่แน่นอนเป็นสัดส่วน มีกรรมสิทธิ์หรือมีสิทธิการเช่าระยะยาวจะก่อให้เกิดความมั่นคงในการอยู่อาศัย และส่งผลต่อสุขภาพจิตสุขภาพกายที่ดีขึ้นได้

4. สามารถใช้บริการด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการจากรัฐได้อย่างทั่วถึงในอัตราปกติและเท่าเทียมกับประชาชนทั่วไปได้ เนื่องจากมีการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการให้

เมื่อพิจารณาถึงโครงการจัดหาที่อยู่ใหม่ เพื่อโยกย้ายผู้บุกรุกได้สะพานตามมติคณะรัฐมนตรีที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นวิธีการย้ายชุมชนไปอยู่ในที่ใหม่ (Slum Relocation) นั้นเองซึ่งสอดคล้องกับวิธีการดังกล่าว

และเมื่อพิจารณาถึงผลการวิจัยที่ได้จากการสำรวจแล้วจะเห็นว่าวิธีการย้ายชุมชนไปอยู่ในที่ใหม่ (Slum Relocation) สอดคล้องกับความ

ต้องการของผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานกลุ่มใหญ่ ที่ต้องการให้รัฐจัดหาที่ดินให้เช่าระยะยาว (ร้อยละ 30.36) หรือให้รัฐจัดสรรที่ดินพร้อมสาธารณูปโภค ไกลจากแหล่งเดิมชาวบ้านผ่อนส่งระยะยาว ซึ่งรูปแบบความต้องการที่อยู่อาศัยทั้งสองแบบก็คือการย้ายชุมชนไปอยู่ในที่ใหม่นั้นเอง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในด้านแนวทางการแก้ไขปัญหา

ด้านกายภาพ

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับวิธีการแก้ไขปัญหามลพิษบ้านใต้สะพาน โดยวิธีการย้ายชุมชนไปอยู่ในที่ใหม่ (Slum Relocation) แต่ไม่เห็นด้วยกับรายละเอียดในวิธีการดังกล่าว คือ

1. ไม่เห็นด้วยในการที่จะย้ายผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานทั้ง 65 ชุมชน จำนวน 2,165 คนไปรวมไว้ในที่เดียวกัน เนื่องจากผลจากการวิจัยพบว่าผู้อยู่อาศัยจำนวน 2,165 คนดังกล่าวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพคล้ายกัน คือ รับจ้างทั่วไป ค้าขายเล็กน้อย รับซื้อของเก่า ซึ่งการนำคนที่ประกอบอาชีพคล้ายกันไปไว้ในที่เดียวกันไม่น่าจะมีงานรองรับเพียงพอ

2. ไม่เห็นด้วยที่จะย้ายผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานทั้งหมด ไปอยู่ในย่านเดียวกันซึ่งเป็นเขตชั้นนอกของกรุงเทพฯ กล่าวคือตามโครงการรื้อย้ายดังกล่าวจะให้ไปอยู่ที่บริเวณหนองจอก ลาดกระบัง สุวินทวงศ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตชั้นนอกของกรุงเทพฯ เนื่องจากผลจากการวิจัยพบว่าสถานที่ทำงานของผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานส่วนใหญ่อยู่ในเขตชั้นในและเขตชั้นกลางของกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นย่านการค้าย่านชุมชนและเป็นแหล่งงานแหล่งประกอบอาชีพของผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพาน แต่พื้นที่ซึ่งจะโยกย้ายผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานออกไปนั้น อยู่ในเขตชั้นนอกซึ่งไม่ใช่พื้นที่ท่ามาหากินของผู้อยู่อาศัยกลุ่มนี้ และจากผลการวิจัยพบว่าปัญหาที่ผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานคิดว่าจะมีปัญหา หากต้องย้ายไปอยู่ที่เขตหนองจอกคือปัญหาเรื่องอาชีพ

3. จากผลการวิจัยพบว่าผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานส่วนใหญ่ มีที่พักห่างจากที่ทำงานหรือโรงเรียนในรัศมี 5 กิโลเมตรเท่านั้น ,ใช้เวลาในการเดินทางจากที่พักถึงที่ทำงานหรือโรงเรียนไม่เกิน 30 นาที, เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางไป-กลับระหว่างที่พักถึงที่ทำงานหรือโรงเรียนไม่เกินวันละ 10 บาทและใช้รถเมล์เป็นพาหนะมากที่สุด หากมีการโยกย้ายผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานไปอยู่พื้นที่เขตชั้นนอก โดยที่ผู้อยู่อาศัยส่วนหนึ่งยังคงต้องประกอบอาชีพหรือทำงานอยู่ในพื้นที่เขตชั้นในหรือเขตชั้นกลาง อาจจะเนื่องมาจากหน่วยงานที่โยกย้ายประสบกับความล้มเหลวในการจัดหาอาชีพใหม่ให้ทำงาน หรือไม่สามารที่จะเปลี่ยนงานได้ ยังคงต้องทำงานในเขตชั้นในหรือเขตชั้นกลางเช่นเดิม ผู้อยู่อาศัยส่วนนี้จะได้รับผลกระทบจากการที่ต้องเดินทางไกลขึ้น เสียเวลามากขึ้น และเสียค่าใช้จ่ายมากขึ้นอย่างแน่นอน

4. การโยกย้ายคนจำนวนมากซึ่งประกอบอาชีพคล้ายกัน ไปไว้ในพื้นที่เดียวกัน จะต้องมีการหางานรองรับไว้ให้ทำ ซึ่งโอกาสที่ทุกคนจะได้งานเหมือนเดิมทั้งหมดนั้นคงจะเป็นไปไม่ได้ ผู้อยู่อาศัยส่วนหนึ่งจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพของตน เป็นการเปลี่ยนวิถีชีวิตคนไปจากเดิม ซึ่งต้องมีการปรับตัวใหม่ ปรับรายได้อื่นๆ และขณะโยกย้ายไปอยู่ใหม่นั้นอาจจะต้องว่างงานหรือขณะที่ต้องปลูกสร้างบ้านพักใหม่นั้นจะต้องใช้เวลาพอสมควร ซึ่งในช่วงนั้นคงจะทำงานไม่ได้ อาจก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆตามมาได้ ซึ่งการโยกย้ายควรคำนึงถึงปัญหานี้ด้วย

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การย้ายชุมชนบ้านใต้สะพานไปอยู่ในที่ใหม่ (Slum Relocation) ควรคำนึงถึงวิถีการดำเนินชีวิตของผู้ถูกโยกย้ายด้วย สถานที่แห่งใหม่ที่จะโยกย้ายผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานไปอยู่นั้น ควรสอดคล้องกับลักษณะการประกอบอาชีพของพวกเขาด้วย โดยไม่จำเป็นต้องโยกย้ายผู้อยู่อาศัยทั้งหมดไปอยู่ในที่เดียวกัน

ผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานส่วนใหญ่มีที่พักอาศัย และประกอบอาชีพอยู่ในเขตชั้นในและเขตชั้นกลาง ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสถานที่แห่งใหม่ที่จะโยกย้ายผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานไปอยู่นั้น น่าจะอยู่ในเขตชั้นในและเขตชั้นกลาง โดย

กระจายพื้นที่รองรับออกเป็น 3-4 จุดหรือมากกว่านั้นก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นที่เดียวกัน โดยหาพื้นที่ที่เป็นจุดศูนย์กลางของสถานที่อยู่อาศัยเดิมของผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานเหล่านั้น เพื่อจะได้สามารถรองรับการโยกย้ายผู้อยู่อาศัยได้ทุกจุด ใครอยู่ใกล้ที่ไหนก็โยกย้ายไปอยู่จุดที่ใกล้ที่สุด ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า บ้านใต้สะพานในเขตกรุงเทพมหานครตั้งอยู่ในเขตต่างๆ จำนวน 21 เขต 1 สาขา โดยอาจหาพื้นที่รองรับการโยกย้ายผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานในเขตชั้นกลางเช่น เขตดอนเมือง บางเขน จตุจักร ซึ่งตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของกรุงเทพ 1 จุด, สำหรับเขตชั้นในเช่น ดุสิต บางซื่อ 1 จุด, สำหรับเขตชั้นนอกเช่น บางขุนเทียน จอมทอง ราษฎร์บูรณะ ซึ่งเป็นเขตที่อยู่ติดกัน 1 จุด เป็นต้น ซึ่งจะเป็นการสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพาน มากกว่าที่จะโยกย้ายพวกเขาไปรวมอยู่ในที่เดียวกัน เป็นที่ที่ห่างไกลจากสถานที่ประกอบอาชีพที่แท้จริงของพวกเขา และต้องไปแย่งงานกันทำในที่แห่งใหม่

อาจมีข้อโต้แย้งได้ว่า พื้นที่ในเขตชั้นในและเขตชั้นกลางมีราคาสูงไม่อาจจัดหาพื้นที่แปลงโล่งให้อยู่อาศัยได้ ผู้วิจัยมีความเห็นในประเด็นนี้ว่า หากเป็นการใช้พื้นที่ในเขตชั้นในรองรับการโยกย้าย รูปแบบของการอยู่อาศัยอาจเปลี่ยนไปได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นที่ดินแปลงโล่งแล้วปลูกบ้านเป็นหลัง แต่อาจหาที่ดินแปลงเล็ก แล้วใช้ประโยชน์ในทางสูงโดยปลูกสร้างอาคารแฟลต และจัดที่สำหรับจอดรถเข็นหรือรถซาเล้ง หรือจัดที่เก็บของเก่าให้ด้วยก็ได้

ถึงแม้ว่าต่อไปสภาพการอยู่อาศัยดังกล่าวจะมีลักษณะ เป็นสลัมลอยฟ้าหรือเป็นสลัมแห่งใหม่ก็ตาม เมื่อเทียบกับสภาพแวดล้อมของการอยู่อาศัยใต้สะพานซึ่งมนุษย์ไม่น่าจะอยู่อาศัยได้แล้ว ซึ่งก็มีสภาพเป็นสลัมเหมือนกัน ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการมีสลัมลอยฟ้าขึ้นมาอีกแห่งหนึ่งแต่ช่วยให้ผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นก็น่าจะเป็นการดีกว่า

สำหรับค่าใช้จ่ายในการจัดหาที่อยู่อาศัยแห่งใหม่นั้น จากผลการวิจัยพบว่า ผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานกว่าครึ่งหนึ่งมีรายได้อต่อเดือนไม่เกิน 3,000 บาท และกว่าครึ่งหนึ่งมีหนี้สิน ถึงแม้ว่าการอยู่บ้านใต้สะพานจะไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการอยู่อาศัยเลย ดังนั้นการจัดที่อยู่อาศัยแห่งใหม่ควรคำนึงถึงข้อนี้ด้วย

หากไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจัดหาที่อยู่อาศัยแห่งใหม่เลยก็จะเป็นการดี แต่ถ้าต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจัดหาที่อยู่อาศัยแห่งใหม่ ก็ควรเสียในอัตราต่ำที่สุด และข้อมูลจากการวิจัยพบว่า ผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพานมีการออมน้อยมาก ควรมีการส่งเสริมให้มีรายได้เพิ่ม และควรส่งเสริมให้มีการออมเพิ่มขึ้นด้วย ไม่ว่าจะ เป็นวิธีการออมแบบใดก็ตาม เพื่อให้ผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพานมีเงินเพียงพอแก่ การจัดหาที่อยู่อาศัยด้วย

การโยกย้ายผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานไปอยู่ในที่อยู่อาศัยแห่งใหม่ ควรคำนึงถึงวิถีชีวิตเดิมของผู้อยู่อาศัยเหล่านั้นด้วย เช่น สถานที่อยู่ใหม่ควรสอดคล้องกับการประกอบอาชีพของเขา หรือค่าใช้จ่ายในการจัดหาที่อยู่ใหม่ควรสอดคล้องกับรายได้ของเขาด้วย มิฉะนั้นโครงการโยกย้ายไปอยู่ที่แห่งใหม่ก็จะประสบกับความล้มเหลว และผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานเหล่านี้ก็จะกลับมามีปัญหา เช่น เดิมอีก ซึ่งแทนที่โครงการโยกย้ายผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานนี้จะช่วยแก้ปัญหา ก็จะกลายเป็นสร้างปัญหาต่อไปในที่สุด

จากข้อมูลดังกล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าการแก้ไขปัญหาเรื่อง บ้านใต้สะพานนั้น หากมีความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ องค์กรพัฒนาภาคเอกชน และภาคการศึกษาแล้ว จะได้ข้อมูลที่ละเอียดมากกว่านี้ยิ่งขึ้น ซึ่งจะสามารนำไปใช้แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง ตรงกับความต้องการของผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพาน และจะเห็นได้ว่า ในการแก้ปัญหาปัญหามานใต้สะพานนั้น ควรกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหาไว้หลายๆทาง เพื่อให้ผู้อยู่อาศัยในบ้านใต้สะพานซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงในการแก้ไขปัญหานั้น ได้มีโอกาสเลือกทางที่คิดว่าตรงกับความต้องการของตนเองและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของตนเองมากที่สุด

ด้านเศรษฐกิจ

จากข้อมูลในการวิจัย พบว่ารายได้เฉลี่ยต่อครอบครัวของผู้อยู่อาศัยฯ ส่วนใหญ่ ไม่เกินเดือนละ 3,000 บาท ซึ่งต่ำมาก ควรมีการเพิ่มรายได้ และลดรายจ่ายของผู้อยู่อาศัย ซึ่งอาจทำได้โดย

1. ส่งเสริมการประกอบอาชีพส่วนตัวขนาดเล็กโดยให้ข่าวสารอาชีพค้าขายที่ชาวชุมชนสนใจ จัดหาสถานที่ให้ค้าขายทั้งภายนอกและภายในชุมชน และจัดระเบียบการค้าให้ดี
2. จัดอบรมทักษะฝีมือในการทำงานเพื่อพัฒนาฝีมือและยกระดับในการทำงาน เช่น จากกรรมกรใช้แรงงาน อาจพัฒนาเป็นช่างฝีมือ ซึ่งจะทำได้ค่าจ้างแรงงานเพิ่มขึ้น หาแหล่งงานให้โดยภาครัฐประสานกับเจ้าของโรงงาน ภาคเอกชนเพื่อหาแหล่งงานให้ผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมแล้ว เข้าทำงาน
3. ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ เพื่อการต่อรอง, การรับรู้ข่าวสารที่เกี่ยวกับอาชีพ, การตลาด เช่น กลุ่มอาชีพรับซื้อของเก่า เป็นต้น
4. ส่งเสริมนิสัยการออมประหยัด เพื่อให้ผู้อยู่อาศัยมีเงินออมในการจัดหาที่อยู่อาศัย
5. สนับสนุน ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นหรือพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ที่มีอยู่แล้ว เพื่อให้ผู้อยู่อาศัยมีแหล่งเงินในการจัดหาที่อยู่อาศัย หรือใช้เป็นแหล่งเงินกู้ยืมในการประกอบอาชีพ
6. จัดหาเงินกู้รายย่อยเพื่อการค้าขนาดเล็กเพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้กับครอบครัว

ด้านสังคม

เพื่อพัฒนาสังคมของผู้อยู่อาศัยด้วยกันเอง และต่อสังคมภายนอก และเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งอาจทำได้โดย

1. ส่งเสริมให้ผู้อยู่อาศัยฯ รวมตัวกันเพื่อเป็นกลไกของชุมชนในการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก ทั้งภาครัฐและเอกชน ในการพัฒนา ดูแล ชุมชน บำรุงรักษาสภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัย รวมทั้งสาธารณสุขของชุมชน
2. ให้บริการเชิงรุก แก่ผู้มีรายได้น้อยอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะในด้านการอนามัย สาธารณสุข การดูแลเด็กอ่อน
3. ส่งเสริมการศึกษาแก่ผู้อยู่อาศัย เพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพ เพิ่มโอกาสในการหางาน

4. ประสานงานกับหน่วยงานของรัฐในเรื่องการจัดทำทะเบียนราษฎรในเรื่องสูติบัตร และบัตรประชาชน สำหรับผู้ที่มีปัญหา เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ประกอบอาชีพ และความมั่นคงของรัฐ

5. พัฒนากิจกรรม ค่านิยมและความรู้สึกในการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมชุมชน เพื่อให้เกิดการระดมกำลังช่วยเหลือกันในการพัฒนาชุมชน และพึ่งพากันในยามคับขัน

6. ควรมีการประสานงานกัน ระหว่างองค์กรพัฒนาภาคเอกชน และภาครัฐ เพื่อร่วมพัฒนาชุมชน ซึ่งจะทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถรับรู้ความต้องการของผู้อยู่อาศัยได้อย่างครบถ้วนทุกแง่มุม

7. ควรมีระบบการสำรวจจัดเก็บข้อมูลด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมของผู้อยู่อาศัยเพื่อการแก้ปัญหาและการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนมากที่สุด

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

การศึกษาวิจัยต่อไป ในเรื่องบ้านใต้สะพานในเขตกรุงเทพมหานครนี้ ควรศึกษาถึงรายได้-รายจ่ายของผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานที่เป็นตัวเลขจำนวนเงินที่แน่นอน เพื่อประโยชน์ในการกำหนดค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมสำหรับการจัดหาที่อยู่อาศัยใหม่ของผู้อยู่อาศัยบ้านใต้สะพานต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย